

Geografie cestovního ruchu ČR a Evropy z pohledu církevních dějin

Mgr. Filip Štys

Obsah

Úvod	4
Církevní turistika v Praze	5
Nábožensky zaměřené zájezdy	6
Marketing	8
Etika církevní turistiky	9
Evropské církevní památky	11
Románská architektura	12
Gotika	18
Cihlová gotika	19
Novogotika	28
Renesance	30
Baroko	33
Středověké hereze a reformní hnutí	39
Internetové odkazy	40

Úvod

„Církevní turistika zažívá boom“¹, dočetl jsem se v jednom článku na internetu. Je to segment cestovního ruchu, který na západ od našich hranic zažívá nejen nevídaný rozvoj, ale už se etabloval i jako běžná součást nabídky cestovních kancelářů. Nejde jen o specializované turistické trasy, ale o celou paletu služeb, která s církevní turistikou souvisí. Praha zatím v tomto ohledu velmi zaostává. Snad s výjimkou židovské čtvrti jsou sakrální stavby představovány turistům spíše ve světské perspektivě a jejich posvátný rozměr a kulturní kontext mnohdy ve výkladech průvodců chybí. Navíc třeba početné památky reformního křesťanství bývají v turistických trasách zastoupeny většinou jen Betlémskou kaplí. V Německu církevní turistika láká návštěvníky i do měst, kde nenajdeme zdaleka tak rozsáhlé a krásné historické centrum jako v Praze. Je to umožněno existencí fungujících služeb, které s církevní turistikou souvisejí. Například v Norimberku působí už od roku 1989 duchovní, který se stará výhradně o turisty. Velký úspěch tam slaví také noční prohlídky kostela doprovázené duchovní hudbou, jejichž program turisté naleznou na stolku v hotelovém pokoji.²

V kurzu „Geografie cestovního ruchu ČR a Evropy z pohledu církevních dějin“ se tedy budeme zabývat církevní turistikou Prahy v souvislosti dějin náboženství u nás i v Evropě. Půjde o to, že pražské památky nelze představit pouze faktografickými údaji. Mnoho pražských pamětihodností má důležité místo nejen v dějinách Prahy a Čech, ale jejich význam vynikne, když jsou zasazeny do kontextu evropských dějin. Můžeme si to ilustrovat na příkladu Betlémské kaple. V předmětu o církevních dějinách se dozvíte o křesťanských reformních hnutích ve středověku a o české utrakvistické církvi, která byla v 15. století unikátním ostrovem reformovaného křesťanstva v Evropě. V Betlémské kapli v té době působili mnozí kazatelé, kteří sehráli významnou úlohu v husitském reformním hnutí. Na interaktivním CD v sekci „Dějiny“ můžete nalézt události, které se v 15. století odehrávaly u nás a v Evropě (např. koncil v Kostnici), a které spolu úzce souvisí. V sekci „Trasy“ je pak navržena trasa, která návštěvníky provádí po místech spjatých s husitskou revolucí. Je nasnadě, že návštěvníci evangelického vyznání (např. z Německa nebo ze Švédska), se o prohlídku podobného typu budou zajímat více než třeba o tradiční turistickou trasu.

Cílem těchto skript a vlastně celého vzdělávacího programu je proto ukázat možnosti, jež církevní turistika přináší rozvoji cestovního ruchu v Praze. Pražské památky nejsou jen potrava pro fotoaparáty, ale i součást evropského kulturního dědictví, jež mohou návštěvníci za pomoci průvodce odhalovat. V kursu „Geografie cestovního ruchu ČR a Evropy z pohledu církevních dějin“ proto prozkoumáme možnosti, jež pražské církevní památky v tomto ohledu nabízejí. V kursu věnovaném marketingu Vám představíme příklady již fungujících podobných projektů od nás i ze zahraničí, marketingové možnosti, jež církevní turistika otvírá, odkazy na knihy a www-stránky a zásady, kterých

¹ http://www.sonntagsblatt-bayern.de/news/aktuell/2003_38_01_01.htm?PHPSESSID=d86d666257c847358f69e973347b2fba

² <http://www.nuernberg-evangelisch.de/veranstaltungen.php?ID=381272&nuev=0a39ce68c5d86964459bbaec755c8a88>

je vhodné držet se v praxi. Rád bych zdůraznil, že základní pracovní pomůckou v tomto kursu, ale především později v průvodcovské praxi je interaktivní CD, které bylo sestaveno s cílem Vám přístupnou formou přiblížit téma církevní turistiky v Praze.

Církevní turistika v Praze

Většina obyvatel Čech nevyznává žádné náboženství. Sakrální stavby jsou proto místními vnímány většinou jako památky zapomenutých časů. Turisté přijíždějící ze zahraničí pocházejí mnohdy ze zemí, kde náboženství hraje daleko větší roli než u nás. Např. v Polsku je drtivá většina obyvatel katolíků, polovina Němců jsou katolíci a druhá polovina evangelíci. Ač to třeba vždycky nejsou praktikující věřící, náboženství hraje v jejich životě daleko důležitější roli než u ateistů. Pražské sakrální stavby proto pro ně znamenají víc, než jen pěknou podívanou. Za prvé jsou to místa živé víry, kam i dnes lidé chodí, aby hledali Boha. Za druhé jsou to mnohdy objekty, které sehrály důležitou roli v českých a evropských kulturních dějinách a dějinách náboženství. Nábožensky založení turisté proto ocení spíše prohlídku, která je provede po sakrálních památkách, které souvisí s historickým a náboženským odkazem, který hraje důležitou roli v jejich životech.

Přibližme si to na příkladu turistů vyznávajících judaismus, kteří navštěvují židovskou čtvrť v Josefově. Je to vlastně jediná oblast v Praze, kde je církevní turistika dobře zaběhlá. Návštěvníci např. z Izraele zde mají možnost poznávat Prahu především z perspektivy svého náboženství, což je pro ně přitažlivější turistika než klasická trasa hrad-Karlův most-Staroměstské náměstí. Patří k tomu samozřejmě specializované prohlídkové trasy s kvalifikovaným výkladem, materiály v hebrejštině, ale i přidružené služby jako jsou například košer restaurace nebo zájezdy do Terezína. Na druhé straně to vyžaduje u průvodců znalost dějin judaismu nejen v Čechách, ale i v Evropě a v neposlední řadě i úctu k náboženství turistů, které provádějí (např. nošení jarmulky na židovském hřbitově).

Posvátný rozměr mnohých pražských památek byl až do nedávna trochu ignorován. V naší převážně ateistické společnosti je to vcelku pochopitelné. Nicméně turisté přijíždějící do Prahy jsou mnohdy více religiózní než lidé v Čechách, a tak jim chybí prohlídky Prahy v kontextu náboženství a jeho dějin. Průvodci a cestovní kanceláře organizující prohlídky Prahy by měli být zaměřeni na klienta a jeho přání a potřeby. Nicméně až dodnes se příliš nestarají o jeho zájmy v oblasti náboženství (s výjimkou židovské čtvrti). Mají-li být průvodci schopni klientovi poskytnout prohlídku Prahy „na míru“, neměli by opomínat jeho zájem o náboženství. Uvedme si na příklad turistu evangelického vyznání, který přijede do Prahy. Bezpochyby jej zaujmou krásy Hradčan a Starého Města, nicméně by se jistě rád zúčastnil i tématické prohlídky památek souvisejících s českými reformními hnutími (viz trasy 1, 2 a 5 na CD), která by byla doprovázena zasvěceným výkladem o husitství, utrakvistické církvi, reformaci a rekatolizaci v kontextu evropských dějin. Sestavit podobný typ prohlídkové trasy by měla ulehčit práce s interaktivním CD, kde jsou na časové ose přehledně uspořádány české dějiny, světové (evropské) dějiny, dějiny Prahy a příslušné památky, jejichž vzájemné souvislosti jsou tak na první pohled zřejmé.

Orientace na klienta tudíž v kontextu církevní turistiky znamená zahrnout do nabídky turistických produktů i náboženskou tematiku. Turisté z evropských zemí (tzn. většinou katolického nebo evangelického vyznání) budou asi nejvíce zaujati památkami, které se vztahují buď k dějinám katolické církve nebo k církvím reformovaným. Návštěvníci ze Spojených států amerických, kde existuje velká pluralita nejrůznějších křesťanských vyznání a sekt, budou možná zaujati vývojem, jež u nás a v Evropě předcházela inkulturaci křesťanství na americkém kontinentě (počátky křesťanství, pokusy o reformy, protireformace, náboženské války, atd.). Návštěvníci z Asie nebo z Afriky mnohdy nejsou schopni chápat, co to vlastně znamená ateismus, jak lze žít život bez posvátného rozměru. Pro ně mohou být zajímavé nejen dějiny náboženství, ale i moderní české dějiny 20. století, které vlastně umožňují pochopit, jak vznikla dnešní materialistická společnost. Na druhé straně příslušníci nekřesťanských náboženství mohou v dějinách evropského křesťanství s jeho mnohými herezemi a pokusy o reformu (řád sv. Františka, Jan Hus, luteráni) najít paralely k reformním hnutím v jejich vlastních náboženstvích. V Praze se nachází dostatek rozmanitých církevních památek, které umožňují takovouto flexibilní tvorbu produktů cestovního ruchu.

Nábožensky zaměřené zájezdy

Dalším důležitým sektorem církevní turistiky jsou tzv. farní nebo sborové zájezdy. Jedná se o zájezdy či pouti, organizované v rámci farnosti či sboru. Jejich účastníci se více či méně znají, protože jsou součástí jedné náboženské obce a většinou cestují v doprovodu faráře, který také zajišťuje náboženský program, což je nedílná součást takového zájezdu. Jezdí se na poutní místa (Fatima, Lurdy, Svatá Hora), na místa důležitá z hlediska dějin náboženství (Řím, Assisi, Wittenberg, Augsburg), ale i do tradičních turistických destinací (Viedeň, Praha, Benátky), kde je návštěva koncipována s důrazem na církevní památky a náboženský kontext. Praha je destinací mnoha takových zájezdů z Čech i ze zahraničí, což je příležitost pro místní cestovní agentury. Neexistuje zde totiž příliš velká nabídka produktů pokrývající tento sektor cestovního ruchu. Otázkou, jakou formu reklamy zvolit pro takové produkty, se budu zabývat v kapitole marketing. Zde je ukázka pozvánky (přeložená do češtiny) na farní zájezd z Německa do Prahy.

Farní zájezd do Čech

09. – 16. září 2002: Farní zájezd do Čech
Vedoucí: Adrian Koczy a Detlef Stock.
Program obsahuje návštěvu Prahy, Olomouce, Brna a Jeseníku.
Nebudou chybět ani setkání s českými křesťany, návštěva kláštera
a slavení mší svatých.

Vpravo: Palác na Hradčanech

Vlevo nahoře: Kostel sv. Mikuláše

Vlevo dole: Pařížská třída

Zdroj: http://kolpingbadsalzfluenschoetmar.de/9_Gemeindefahrt_Tschechien.htm

Další podobná oblast církevní turistiky jsou cestovní kanceláře zaměřené na duchovní zájezdy, pouti a na návštěvy měst s důrazem na církevní památky. U nás je to např. CK Awer Tour (www.awertour.cz). Už úvod webové stránky Awer Tour naznačuje, že se jedná o velmi specifickou cestovní kancelář: „Cestovní agentura AWER TOUR zprostředkovává poutní zájezdy po stopách Abraháma, Mojžíše, Ježíše Krista a sv. Pavla. Tyto poutnické zájezdy, doplněné repertoárem klasických svatých míst na evropském kontinentě, chtějí nabídnout účastníkovi nový pohled víry na jeho životní pouť do nebeské vlasti.“

V rámci symbolismu poutě, jako životní snahy směřovat do věčného Jeruzaléma, se poutník setkává s kulturním horizontem cizích národů a přichází do kontaktu s místními křesťanskými komunitami. Biblický i kulturní rozměr poutí po cestách zmíněných osobností má za úkol překonávat rozdíly mezi lidmi a hledat ne to, co nás rozděluje, ale to, co nás spojuje v úloze zachování tohoto světa.

Krédo naší společnosti stále vyplývá z přesvědčení, že každý věřící křesťan má nárok alespoň jednou v životě navštívit Svatou zemi, pozemskou vlast Božího Syna Ježíše Krista, místo, kde se zrodila naše víra.“ Ať už je nám podobný postoj blízký nebo ne, existence takových zájezdů je fakt, který je třeba respektovat. Je to také možnost rozšíření palety nabízených produktů pražských

průvodců a cestovních kanceláří. V kapitole marketing se vrátím k možnostem, jež se zde otvírají rozvoji cestovního ruchu v Praze. Podobné zájezdy si dnes nemůžou objednat služby průvodce s přehledem o církevních památkách a jejich kontextu v náboženství, kultuře a evropských dějinách. Snad se to s přispěním kurzu, jehož se právě účastníte, změní.

Ve skriptech věnovaných marketingu najdete mnohé užitečné internetové odkazy a seznam českých a zahraničních cestovních kanceláří, které organizují duchovní zájezdy. Pomocí internetových vyhledávačů jich můžete najít stovky. Je nasnadě, že takové cestovní kanceláře budou mít velký zájem o spolupráci s absolventy tohoto kurzu. Neváhejte je proto oslovit, můžete tak snadno najít zahraniční partnery pro budoucí spolupráci.

Marketing

Jak už víte, církevní turistika představuje oblast rozvoje turistického ruchu v Praze, která je dnes prakticky nevyužitá. Má svá specifika, které je třeba brát v potaz. Produkty cestovního ruchu by měly být zaměřeny na klienta, což v případě církevní turistiky znamená vzít v potaz i náboženské přesvědčení turistů. V případě farních či duchovních zájezdů lze nabídnout specifické průvodcovské trasy a další služby, které vycházejí vstříc zájmu a duchovnímu přesvědčení provázené skupiny. V případě jednotlivců platí samozřejmě totéž. Církevní turistika nabízí možnost, vytvořit klientovi prohlídkovou trasu a výklad „na míru“ vzhledem k jeho zájmům a přesvědčení. Základem pro to je zhotovit paletu tématických tras, které pokrývají církevní památky s akcentem na různá náboženství nebo reformní hnutí. Sekce „Trasy“ na interaktivním CD je návrh, jak taková nabídka může vypadat.

Otázkou zůstává, jak dát potenciálním klientům vědět o nabídce církevní turistiky. Zprv je možno použít klasických reklamních a marketingových metod jako u ostatních produktů cestovního ruchu. Nicméně je možno užít i specifických způsobů propagace, které mohou být i daleko efektivnější.

Průvodci a cestovní kanceláře mohou oslovit přímo zahraniční cestovní kanceláře se zaměřením na Prahu či ještě lépe na církevní turistiku a nabídnout jim nové produkty pražského cestovního ruchu. Přitom se mohou prokázat osvědčením o absolvování tohoto kurzu. Seznam zahraničních a domácích cestovních kanceláří zaměřených na církevní turistiku najdete na konci těchto skript. Není zdaleka kompletní, ale použijete-li nějaký internetový vyhledávač, určitě jich naleznete daleko víc. Pak už jen stačí emailem rozeslat Vaši nabídku a věřím, že nezůstane bez odpovědi.

Další možností je kontaktovat přímo farnosti a sbory u nás i v zahraničí. To je ovšem třeba dělat opatrně a s maximálním taktem, protože se nejedná o komerční subjekty, ale o obce věřících. Nelze je proto zaplavovat spamy a nabídkami. Proto je možná vhodnější inzerce v duchovním tisku nebo na webových stránkách s náboženským zaměřením (viz kontakty a www-odkazy na konci skript o marketingu).

Cestovní kanceláře mohou velice snadno organizovat zájezdy zaměřené na církevní turistiku pro skupiny ze zahraničí. A to buď ve spolupráci se zahraničními CK (viz [www-odkazy](#)) nebo samostatně. Bouřlivý rozvoj nízkorozpočtových aerolinií na ruzyňském letišti umožňuje zorganizovat levný transfer turistů do Čech, kde by pro ně CK připravila kompletní program od výstupu z letadla až do odletu. K tomu opět slouží interaktivní CD obsahující modelové trasy, podrobné výklady (v českém, anglickém a německém jazyce), seznam církevních památek včetně stručného popisu a v neposlední řadě i blízké hotely vhodné k ubytování turistů.

Rád bych ještě upozornil na možnost, zorganizovat např. pro farní či sborové zájezdy nebo skupiny turistů bohoslužbu v nějakém kostele (farní zájezdy bývají často doprovázeny farářem). Na CD v sekci památky najdete u každého kostela i kontakt na jeho správce, se kterým lze bohoslužbu nebo prohlídku kostela domluvit. Ve skriptech věnovaných marketingu najdete i seznam bohoslužeb vedených v cizích jazycích, které nábožensky založení turisté jistě rádi navštíví.

Etika církevní turistiky

Církevní turistika se liší od ostatních oblastí turistického ruchu, protože objekty, které návštěvník poznává mají posvátný charakter a náboženství je nejdůležitější dimenzí v životě věřícího člověka. „Církevní turistika pro nás není levný trik, jak naplnit hotelové pokoje,“ ujišťuje Michael Weber, šéf norimberského centra podpory cestovního ruchu. *Duchovní poslání kostelů je třeba brát vážně. Varuje proto, aby posvátná místa nezankla ve zmatku davového turismu, protože by tím byla ztracena pro návštěvy turistů s opravdovým zájmem.*³ To by měli mít průvodci církevními památkami a cestovní kanceláře organizující návštěvy posvátných míst stále na paměti. Neznamená to samozřejmě, že průvodce musí být nábožensky založen. Měl by ale dodržovat úctu k vyznání turistů, které provádí, a respektovat zvyklosti jejich náboženství. Jedná se zde o určitou etiku církevní turistiky, kterou můžeme shrnout do tří bodů:

- 1) úcta k vyznání návštěvníků (náboženství je nejdůležitější dimenze života věřícího člověka)
- 2) úcta k sakrálním objektům
- 3) nevtíravý marketing

ad 1) Když křesťansky založený člověk vstoupí do kostela, ocitá se v prostoru, jenž představuje posvátné centrum jeho života (stejně tak vyznavači islámu do mešity, či vyznavači judaismu do synagogy). Zajisté obdivuje i architekturu a výzdobu sakrálních staveb, ale to nejdůležitější pro něj je to neviditelné. Průvodce specializovaný na církevní turistiku nemusí být nábožensky založen, ale měl

³ http://www.sonntagsblatt-bayern.de/news/aktuell/2003_38_01_01.htm?PHPSESSID=d86d666257c847358f69e973347b2fba

by si být vědom vztahu, jež věřící turisté k sakrálním stavbám chovají. Někdy je pro ně důležitější mít v kostele chvíli na ztišení a reflexi než úprk od jedné pamětihodnosti ke druhé. Církevní turistika vyžaduje proto od průvodců takt a respekt vůči vyznání návštěvníků, které provází.

ad 2) Sakrální stavby nejsou pro věřící návštěvníky pouze turistické atrakce, ale místa setkání s Bohem. Průvodce, který proběhne kostelem, upozorní na tři nejkrásnější obrazy, dvě nejkrásnější sochy a hrobku arcibiskupa, nemůže takového turistu zaujmout. Věřící člověk se při návštěvě kostela setkává s Bohem, což davový turismus, který dnes můžeme vidět třeba v katedrále sv. Víta, znemožňuje. Je to daň za popularitu pražských památek a nejde s tím nic dělat. Nicméně příklad s večerními a nočními prohlídkami kostela v Norimberku (viz výše) je možností, jak lze i v případě turisticky velmi vytiženého objektu najít prostor i pro klidnou a inspirativní návštěvu. Kostely nejsou muzea, či skanzeny ze starých časů. I dnes do nich míří lidé, pro které je jejich posvátný charakter živou skutečností. Mnoho takových lidí najdeme i mezi tuzemskými a zahraničními turisty a je na průvodcích a cestovních kancelářích, aby jim vyšli vstříc.

Dále je vhodné v sakrálních objektech chovat úctu k jejich posvátnému charakteru, kterou by měl vyjádřit i nevěřící člověk. Je to například smeknutí pokrývky hlavy nejen v katolických kostelech nebo naopak nošení jarmulky v židovských posvátných prostorech.

ad 3) Marketing a propagace církevní turistiky je také oblast, kde je vhodné dodržovat jistou míru taktu. Produkty církevní turistiky nelze propagovat stejným způsobem, jako pobyt u moře. Církevní objekty, jejichž návštěva je předmětem nabídek CK, mají pro návštěvníky posvátný charakter, a tak je nelze redukovat na zboží, které chceme co nejlépe prodat. To by byla cesta, jak rozvoj církevní turistiky utlumit hned v počátcích. Také oslovování farností a organizace poutních, farních či sborových zájezdů vyžaduje specifický přístup, protože sbory a farnosti nejsou komerční subjekty, ale společenství lidí spojené sdílenou vírou.

Evropské církevní památky

Na následujících stranách bych rád představil nejdůležitější církevní stavby v Evropě. Když ve svém výkladu odkážete na zahraniční památky související s popisovaným objektem či událostí, tak nejenže přitáhnete pozornost klientů, ale pomůžete jim vidět pražské památky v širším kontextu. Budou tak moci za Vaší pomoci odhalovat kulturní dědictví Evropy, kvůli kterému do Prahy přijíždějí. V neposlední řadě turistům jistě udělá radost, když pražské pamětihodnosti uvedete do vztahu s památkami z jejich vlasti. Například německého turistu jistě zaujme, když při prohlídce chrámu sv. Víta zmíníte katedrálu v Kolíně nad Rýnem, se kterou jej spojuje velmi podobný osud. Budete-li vyprávět o českých reformačních hnutích v Čechách skupině francouzských turistů, můžete jim je přiblížit odkazem k albigenkým katarům nebo k valdenským, které znají z vlastních dějin.

Následující kapitoly nejsou vyčerpávajícími charakteristikami uměleckých slohů. Ty najdete ve skriptech k dějinám umění. Jejich těžiště leží v přehledech evropských církevních památek, které souvisí s pražskou výstavbou, a které jsou rozděleny podle jednotlivých zemí. Ať už tedy provádíte turisty z Německa, Španělska, Polska nebo odjinud, můžete následující seznamy využít k přípravě výkladu o pražských památkách v evropském kontextu a především ve vztahu k jejich vlasti nebo dokonce k jejich rodnému městu. U každého slohu najdete velké množství pamětihodností z celé Evropy. Nejvýznamnější stavby doprovází i obrázky. Co se týče názvosloví, snažil jsem se zachovat názvy v jazycích jednotlivých zemí, protože české názvy Vám při Vaší práci příliš nepomohou. Nicméně neovládám všechny jazyky zemí, o kterých píšu, tak někdy uvádím název v češtině.

Stejně tak kapitola o středověkých herezích a reformačních hnutích, která následuje po kapitolách o evropské architektuře, sleduje více geografické nežli meritorní hledisko. Jejich podrobný výklad najdete ve skriptech o církevních dějinách. Zde se zaměříme především na oblasti jejich výskytu v Evropě.

Románská architektura

Románský sloh byl první architektonický sloh od dob Římského impéria, který se prosadil na celém území Evropy. Bylo to způsobeno poměrně velkou mobilitou ve středověku. Ač se to může zdát překvapivé, cestovalo v té době po Evropě mnoho lidí. Kupci, šlechtici, rytíři, mniši, řemeslníci a poutníci cestovali Evropou za obchodem, do válek, na křížové výpravy, na poutní místa, atd. Ti všichni přinášeli zprávy o stavbách, které shlédli na svých výpravách, a tak se mohl v 11. a 12. století rozšířit relativně unifikovaný umělecký sloh. Románské památky se uchovaly v mnoha evropských zemích. Například v Sasku-Anhaltsku v Německu byla roku 1993 dokončena naučná Cesta románského slohu (*Straße der Romanik*), která měří 1000 km a spojuje 72 staveb.

Románské památky v Evropě

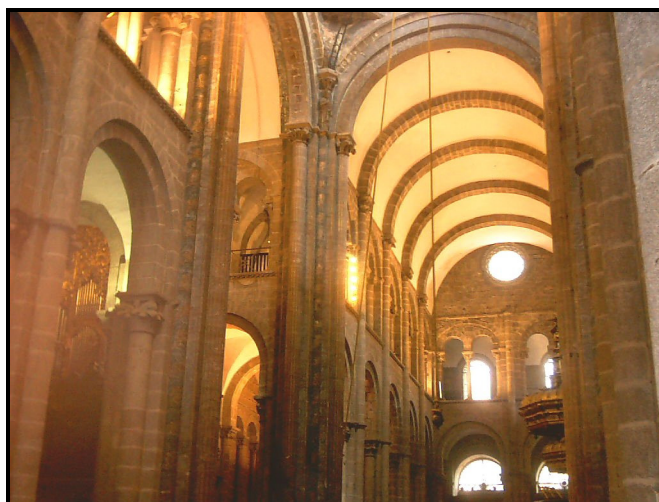
Francie

Románská klenba baziliky ve Vézelay

- Opatství v Cluny
- Katedrála Saint-Lazare d'Autun
- St.Philibert, Tournus
- St. Trophime, Arles
- Notre-Dame-la-Grande, Poitiers
- Saint-Foy, Conques
- Saint-Sernin, Toulouse
- Sainte-Trinité Caen
- Klášterní kostel Saint-Philibert, Tournus
- Bazilika Sainte-Marie-Madeleine ve Vézelay

Španělsko

Katedrála v Santiagu de Compostela

- Bazilika San Isidoro s „Královským pantheónem“, León
- Katedrála, Zamora[1]
- Stará katedrála, Salamanca
- Klášter Santo Domingo de Silos
- San Vicente, Ávila
- Kostely Santa María de las Victorias a Santiago, Carrión de los Condes
- Románské památky města Estella
- Kolejní kostel a klášter, Santillana del Mar
- Katedrála, Jaca
- Katedrála a další stavby v Santiagu de Compostela
- Katedrála, klášter, Tarragona
- Kostel Santiago, La Coruña
- Katedrála, Lugo

Polsko

- Klášterní kostel, Czerwińsk nad Wisłou
- Kolejní kostel, Tum
- Kostel Sv. Ondřeje a kostel Sv. Vojtěcha, Kraków
- Kostel Sv. Jiljí, Wrocław
- Kostel Sv. Trojice, Strzelno
- Kolejní kostel Sv. Petra a Pavla, Kruszwica
- Kostel Sv. Jakuba, Sandomierz
- Krypta Sv. Leonarda na Wawelu, Kraków
- Kostel Požehnané panny Marie, Lubsko
- Románské brány v katedrále, Gniezno
- Kostel a zvonice, Krzyworzeka

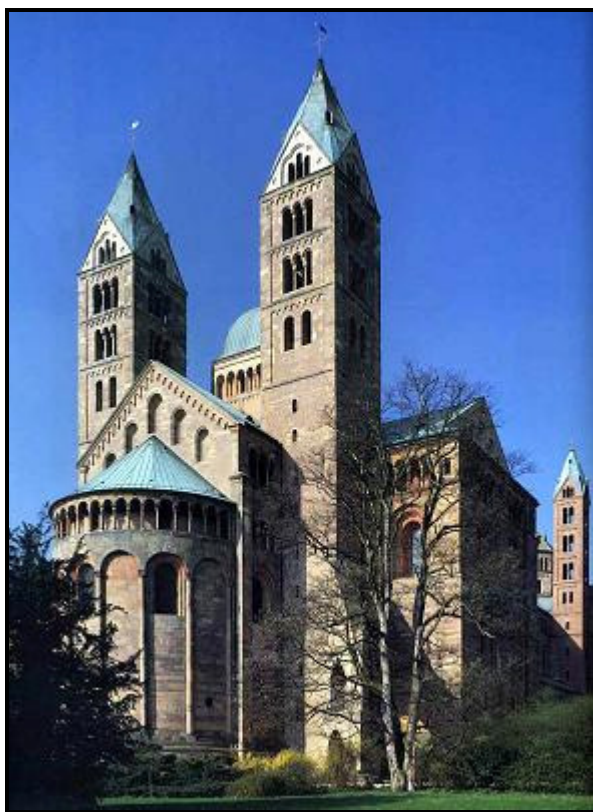
Chorvatsko

- Sv. Anastázie, Zadar
- Sv. Benedikt, Split
- Sv. Petr, Rab
- Požehnaná panna Marie, Rab

Irsko

- Cormac's Chapel, Cashel
- Cathedral and Crosses, Tuam
- Ardmore Church and Round Tower, County Waterford
- Christ Church Cathedral, Dublin
- Clonfert Cathedral, County Galway
- Cong Abbey, County Galway
- Devenish Round Tower and Churches, County Fermanagh
- Dysert O'Dea Church and Round Tower, County Clare
- Jerpoint Cistercian Abbey, County Kilkenny
- Monaincha Abbey and Cross, County Tipperary

Německo

Špýrský dóm

- Císařské dómy (Kaiserdome) v Mohuči, Wormsu a Špýru
- Katedrály v Bambergu, Trieru, Hildesheimu, Würzburgu a Friesingu
- Opatství Maria Laach
- Kostel Sv. Michala v Hildesheimu
- Kostel Sv. Jakuba v Regensburgu
- Císařský palác v Goslaru
- Císařské katedrály
- Limburský dóm v Limburg a.d. Lahn (přechod ke gotice)

Nizozemí

- Sint Servaas, Maastricht
- Onze-Lieve-Vrouwe, Maastricht
- Munsterkerk, Roermond
- Janskerk, Utrecht
- Pieterskerk, Utrecht
- Klášterní kostel Rolduc, Kerkrade
- St. Wiro, Plechelmus and Otgerus, Sint-Odiliënberg

Itálie

- Sant'Ambrogio, Milan
- San Mercuriale, Forlì
- San Michele, Pavia
- San Miniato al Monte, Florence
- San Zeno, Verona;
- Cattedrale, Spoleto
- Cattedrale, Cefalu
- Cattedrale, Monza
- Cattedrale, Pisa

Anglie

V Anglii se románská architektura nazývá normanská.

Katedrála v Durhamu

- Durham Cathedral
- Crypt of Canterbury Cathedral
- Hereford Cathedral
- Kilpeck Church
- Leominster Priory
- Ludlow Castle
- Southwell Minster
- St Albans Cathedral

Švýcarsko

- Opatství Romainmôtier
- Kostel Saint-Sulpice, Vaud

Belgie

- Katedrála Notre-Dame, Tournai (Doornik)
- Opatství Nivelles (Nijvel)

Skandinávie

- Katedrály v Lundu, Trondheimu a Roskilde (která je pozdně románská)

Maďarsko

- Klášterní kostel, Jak
- Kostel Belapatfalva

Portugalsko

- Sé Velha de Coimbra
- Sé de Lisboa
- Kulatý kostel v Convento de Cristo, Tomar
- Domus Municipalis, Bragança

Gotika

Románský sloh vystřídala gotika. Jako její počátek se uvádí přestavba kostela St. Denis (Francie) v roce 1140-1144. Zatímco jeho fasáda stále ctí zásady románské architektury, nově postavený presbytář užívá rozdílné stavební elementy, které daly vzniknout celému novému slohu – gotice, která dominovala evropské architektuře až do 15. století. Typickou gotickou stavbou je katedrála. Roku 1273 dokončil Tomáš Akvinský filozofické veledílo *Summa Theologica*, jež shrnuje křesťanský světonázor středověku. Gotická katedrála je jeho materiální vyjádření slovníkem architektury. Metafyziku světla scholastické filozofie reprezentují vysoká okna vpouštějící světlo do prostoru, který akcentuje především vertikálu, vztah člověka a Boha. Na rozdíl od malých oken románských kostelů, kde váha klenby spočívala na celé obvodové zdi, v gotických stavbách klenba bodově zatěžuje pouze nosné sloupy a umožňuje tak daleko větší plochu stěny vyplnit okny. Do sakrálního prostoru tak proudí velké množství světla, které symbolizovalo pravdu sestupující od Boha ke smrtelníkům na zemi. Tento princip využil poprvé opat Suger při stavbě již zmiňovaného presbytáře kostela St. Denis.

Interiér kostela St. Denis

Cihlová gotika

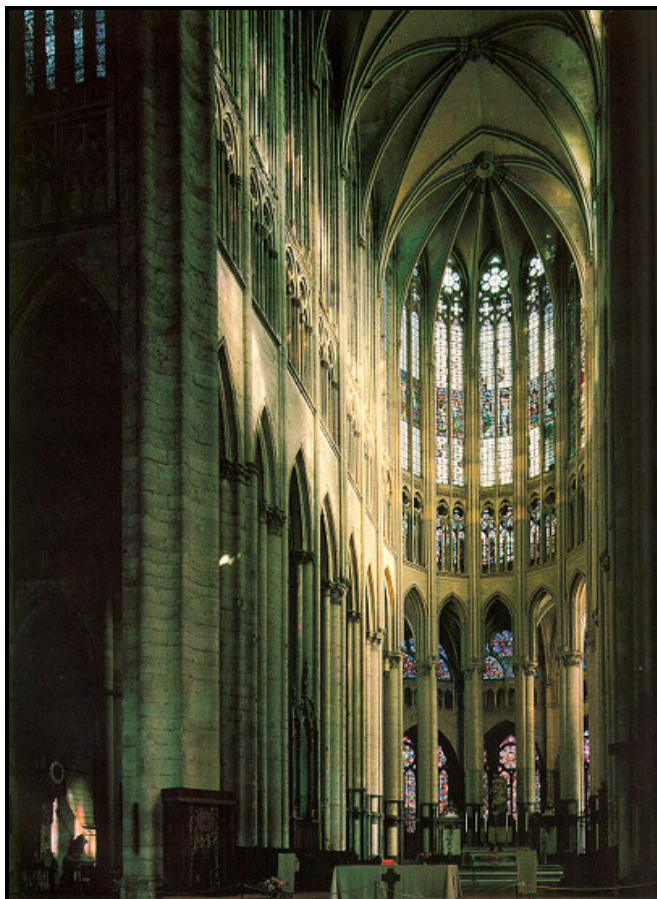
V severním Německu, severním Polsku a Skandinávii, tedy v oblastech, kde se nenachází přírodní kámen vznikla takzvaná cihlová gotika, která stavební kámen nahradila vypálenými cihlami. Tento architektonický styl souvisí hlavně s hanzovními městy a působením Řádu německých rytířů. Největší stavba cihlové gotiky je hrad Německých rytířů v Malborku v dnešním Polsku.

Hrad Řádu německých rytířů v Malborku (Polsko)

Gotické památky v Evropě:

Francie

Interiér katedrály v Beauvais

Katedrála v Chartres

Katedrála v Remeši

- Katedrály v Chartres, Bourges, Amiens, Remeši
- Notre-Dame v Paříži, Laonu a Štrasburku
- Klášterní kostel Saint-Denis

Anglie

Katedrála v Canterbury

- Westminster Abbey, London
- Ely Cathedral
- York Minster
- Exeter Cathedral
- Canterbury Cathedral
- Salisbury Cathedral
- Wells Cathedral
- King's College Chapel, Cambridge

Skotsko

- Glasgow Cathedral
- Rosslyn Chapel

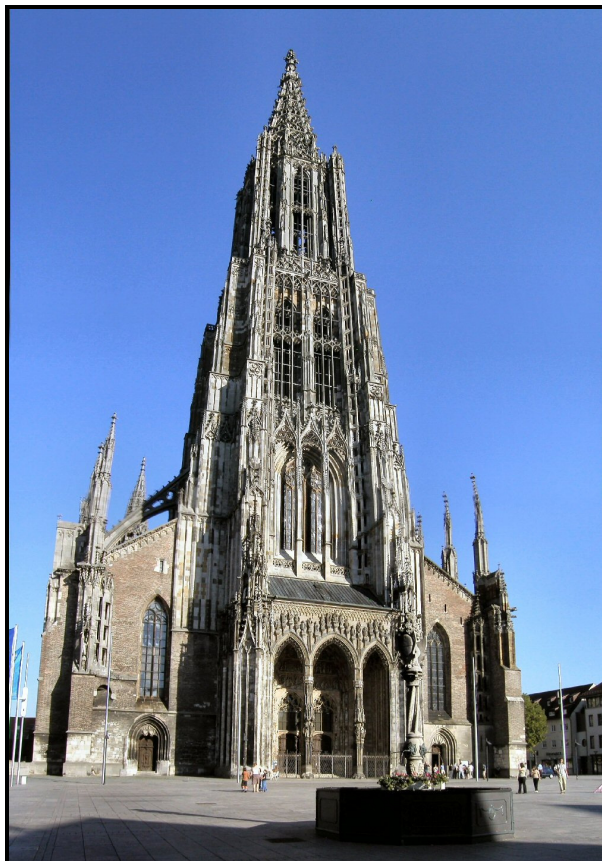
Španělsko

Katedrála v Burgosu

- Katedrály v Burgosu, Leónu, Toledu, Ávile, Geroně a Murcii
- Katedrála Sv. Eulálie a kostel Santa María del Mar v Barceloně
- La Seu, Palma de Mallorca
- Katedrály San Salvador v Ovideu a Zaragoze

Německo

Münster v Ulmu

Katedrála v Kolíně nad Rýnem

- Regensburger Dom
- Freiburger Münster
- Ulmer Münster (nejvyšší kostelní věž na světě – 158m)
- Lübecker Marienkirche
- Elisabethkirche, Marburg (nejstarší gotický kostel v Německu)
- Liebfrauenkirche, Trier
- Kölner Dom (podobný Sv. Vítu nejen konstrukcí, ale i osudem; ani jeden nebyl dokončen ve středověku a až rostoucí národní uvědomění v 19. století dalo impuls k jejich dokončení)

Polsko

Katedrála na hradě Wawel, Kraków

- Kostel Panny Marie, Gdaňsk
- Kostel Panny Marie, Kraków (se slavným vyřezávaným oltářem od Veita Stosse)
- Most Młynówka, Kłodzko
- Katedrála na hradě Wawel, Kraków
- Radnice, Toruň
- Hrad Řádu Německých rytířů, Malbork
- Katedrála, Gniezno
- Katedrála a gotický dům v Stargardu Szczecińskim

Itálie

Interiér katedrály v Sieně

- Katedrály v Milánu, Pise, Sieně a Orvietu
- Santa Maria sopra Minerva (jediný gotický kostel v Římě)
- Ca' d'Oro, Venice
- Palazzo Vecchio, Firenze
- Palazzo ducale, Venezia

Belgie

- Radnice v Bruggách a Lovani

Nizozemí

- Sint Jan's Cathedral, 's-Hertogenbosch
- Sint Martin's Cathedral, Utrecht

Švýcarsko

- Katedrála v Lausanne

Rakousko

- Katedrála Sv. Štěpána ve Vídni

Slovensko

- Katedrála Sv. Martina v Bratislavě

Chorvatsko

- Katedrála v Záhřebu

Rusko

- Katedrála v Královci

Litva

- Kostel Sv. Anny, Vilnius

Norsko

- Katedrála v Trondheimu

Švédsko

- Katedrála v Uppsale

Dánsko

- Katedrála v Aarhusu

Portugalsko

Kláster Batalha

- Klášter Alcobaça
- Opatství Batalha
- Katedrála Évora

Novogotika

Teď přeskočme několik století a podívejme se na novogotiku, což je sloh, který se rozvinul v polovině 18. století a trval až do století dvacátého. Byl součástí velké vlny znovuoživení historických slohů. Na evropském kontinentě byly postaveny další sakrální stavby napodobující gotické katedrály (v Praze například kostel Sv. Ludmily na Náměstí Míru.) Na dalších kontinentech, které ve středověku nebyly v kontaktu s evropskou kulturou, přispěla novogotika ke vzniku mnoha zajímavých staveb. Novogotické katedrály tak můžeme najít například v New Yorku, Sao Paulu nebo Manile. Budete-li provádět americké, brazilské či filipínské turisty po pražských gotických památkách, tak neopomeňte zmínit novogotické stavby v jejich vlasti. Bezpochyby je to zaujme.

Catedral da Sé, São Paulo (20. stol.)

Votivkirche Wien, Heinrich Ferstel, 1856–1879

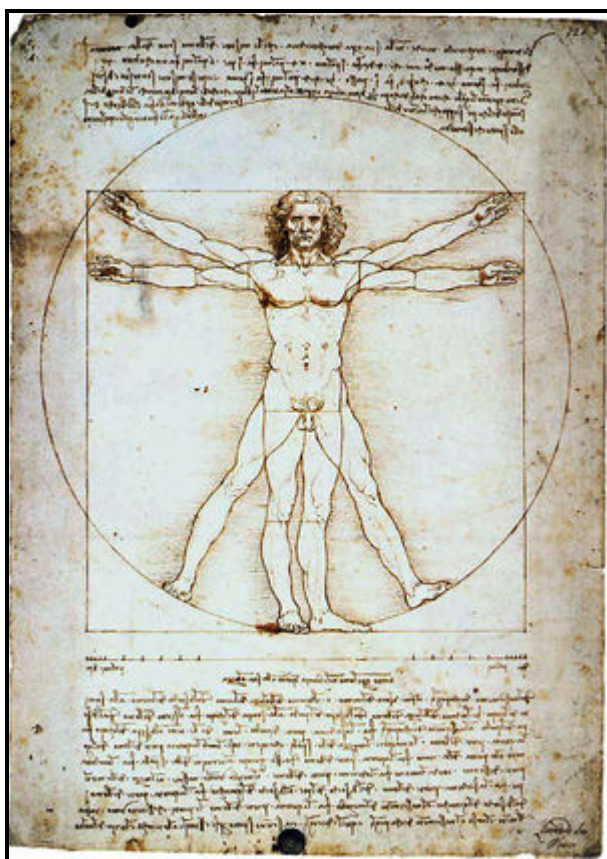

San Sebastian, Manila, Filipíny (1891)

Neogotický kostel San Sebastian v Manile je velice zajímavá stavba. Je to první kostel postavený výhradně z oceli. Z důvodu častých zemětřesení a požárů, jimž padly za oběť mnohé předešlé chrámy na Filipínách, navrhl Gustave Eiffel v 19. století celooceľovou konstrukci nového neogotického chrámu v Manile. Veškeré ocelové části byly zhotoveny v Bruselu a poté na lodích dopraveny na Filipíny, kde na jejich stavbu dohlíželi dva belgičtí inženýři. V roce 1891 tak byla dokončena celokovová neogotická katedrála odolná proti ohni a zemětřesení.

Renesance

Renesance byla epocha, která se inspirovala antikou a zároveň byla zrodem antropocentrického světónázoru. V centru myšlení a umění se nenacházel Bůh, ale člověk. Zároveň to doprovázel přechod k racionálnímu myšlení a vědeckosti (Galileo Galilei). Symbolicky to znázorňuje známá Leonardova studie proporcí lidského těla.

Leonardo da Vinci: *Proporce lidské postavy (Vitruvius)* (1492)

Renesanční architektura se v Čechách příliš neprojevila. Ačkoli u nás existují renesanční objekty, jedná se především o světské stavby (např. Letohrádek královny Anny, jehož podloubí připomíná první renesanční stavbu na světě Ospedale degli Innocenti ve Florencii – viz níže.) Nicméně koncem 15. století, když se Praha stala sídelním městem císaře Rudolfa II., se zde usadili mnozí (pozdně)renesanční umělci jako například malíř Giuseppe Arcimboldo.

Giuseppe Arcimboldo, Léto, Museum Louvre

Renesanční církevní památky v zahraničí:

Renesanční kopule katedrály ve Florencii

Santa Maria Novella, Florencie, Leon Battista Alberti 1470

Il Tempietto, Řím, Donato Bramante, 1502

Baroko

Na rozdíl od renesance ovlivnilo baroko podobu českých měst i venkova velmi výrazně. V 17. a 18. století to byl dominantní umělecký sloh, který se prosadil v celé Evropě i v některých koloniích. Ke zrodu baroka přispěla výzva Tridentského koncilu (1545-63) k výtvarným umělcům, aby umění nepromlouvalo pouze k vzdělaným lidem, znalým odkazu antiky a evropské kultury vůbec, ale k širokým vrstvám negramotného obyvatelstva. Tridentským koncilem katolická církev reagovala na reformaci a kromě věroučných a institucionálních otázek se zabýval i funkcí umění. Výzva, na kterou reagovala až následující generace umělců, nejprve přinesla plody v Itálii a později se rozšířila do celé Evropy. Výpověď barokního umění je přímá, zřejmá a dramatická a obrací se více ke smyslům než k intelektu, čímž se odlišuje od předchozí umělecké periody. Velmi názorně si to můžeme předvést, srovnáme-li Michelangelovu renesanční sochu Davida, s barokním Davidem od Berniniho.

Michelangelo: David (1501-1504)

Bernini: David (1623-1624)

Jak je zřejmé z okolností vzniku baroka, prosadilo se v církevním umění, a to převážně v katolických zemích. Zde bylo mnohdy součástí protireformační iniciativy katolické církve (viz desítky barokních kostelíků na českém venkově). V protestantských zemích baroko nenabývalo tak výrazné podoby (například puritáni jej výslovně odmítali), a tak vlastně jediné mistrovské dílo protestantského baroka je Frauenkirche v Drážďanech (viz níže).

Za přímého předchůdce baroka je považován Michelangelo, jehož pozdní římské stavby (především Svatopetrský chrám) inspirovaly další (již barokní) tvůrce. Za zmínku stojí především jezuitský kmenový kostel Il Gesu od Michelangelova žáka Giacoma della Porta a Santa Susanna od Carla Maderna.

Barokní památky ve světě:

Itálie

Stropní freska kostela Il Gesù v Římě, Baciccio (1676-1679)

Řím

- Basilika di San Pietro (Svatopetrská bazilika byla započata v době končící renesance, ale její stavba trvala přes sto padesát let, a je proto kombinací barokních a renesančních vlivů)
- Chiesa Santa Susanna, San Marcello, Santa Agnese, Santi Luca e Martina

Benátky

- Chiesa de La Salute

Turín

- Palazzo Carignan

Francie

- L'institut de France
- Château de Vaux-le-Vicomte
- Le Collège des Quatre Nations
- La Chapelle du Val de Grâce à Paris
- Le palais de Versailles
- L'église Saint-Sulpice de Paris
- L'abbaye des Prémontrés à Pont-à-Mousson
- Le château de Champs-sur-Marne
- L'église Saint-Louis du Prytanée de La Flèche (Sarthe)
- L'Hôtel des Invalides à Paris

Španělsko

- Cartuja, Granada

Švýcarsko

- Katedrála v St. Gallen

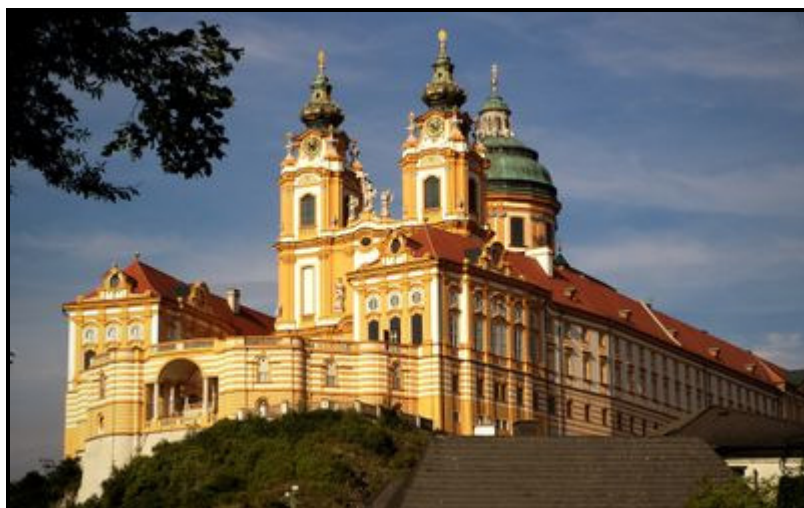
Amerika

Jezuitský kostel v Cuzcu, Peru

- Ouro Preto, Brazílie
- Jezuitský kostel v Cuzcu, Peru
- Katedrály v Buenos Aires, Mexiko City a Morelii (Mexiko)

Německo a střední Evropa

Opatství Melk

- Benediktinské opatství, Melk
- Opatství Benediktbeuern, Rottenbuch, Saint-Gall
- Kostely ve Steinhausen, Wies, Vierzehneiligen, Steingaden
- Klášter Ottobeuren
- Katedrála v Salzburgu
- Frauenkirche in Dresden (nejvýznamější barokní protestantský kostel, který byl zničen při náletu na Drážďany za druhé světové války a po roce 1990 znovu vybudován)

Frauenkirche, Drážďany

- Zámek Pommersfelden
- Nový zámek (Neues Schloss) a Ermitáž, Bayreuth
- Belvédère, Vídeň
- Zwinger, Drážďany

Středověké hereze a reformní hnutí

Na interaktivním CD jste v sekci „Trasy“ mohli vidět návrh tras zaměřených na památky spjaté s českými reformačními hnutími. Jsou to pamětihodnosti, do kterých průvodci nevodí turisty příliš často. Nicméně mnohé návštěvníky Prahy, obzvláště pokud pocházejí z tradičních protestantských zemí, by taková prohlídková trasa jistě zaujala, zejména pokud by byla zasazena do kontextu reformačních hnutí v Evropě a jejich vlasti. Při návštěvě pražských památek by se tak mohli seznámit s důležitou součástí evropské kulturní a náboženské historie, která není jen kapitolou v učebnicích dějepisu, ale i elementem, který zformoval moderní evropskou identitu, tedy povědomí o tom, kdo jsme.

Podrobný výklad středověkých reformních hnutí a herezí naleznete ve skriptech o dějinách náboženství. Zde bych rád poukázal na možnosti, jak tyto vědomosti konkrétně spojit s návštěvou pražských památek.

Budete-li provádět turisty po památkách husitské revoluce, můžete jim tehdejší události přiblížit odkazy k obdobným hnutím v Evropě. Jan Hus a husité vycházeli především z učení Jana Viklefa (Johna Wycliffa), což byl anglický reformní myslitel 14. století. Dokonce dokázali jeho myšlenky uvést lépe do praxe, než hnutí lollardů, které se k Viklefovou učení hlásilo v jeho rodné zemi. Husitství lze rovněž srovnat s hnutím albigenských katarů, které se rozšířilo především v dnešní jižní Francii a v Porýní. Jejich teologická východiska byla sice značně odlišná od husitů, ale jejich osud je do jisté míry srovnatelný. Stejně jako proti husitům, vyhlásil papež proti albigenským křížovou výpravu, která se změnila ve vleklou a krutou válku (1208-1229). Albigenští, kteří neměli tolik válečného štěstí jako husité, byli do roku 1255 prakticky vyhlazeni. Naproti tomu husité si vynutili svými válečnými úspěchy proti křižákům jak dialog s katolickou církví, tak i ústupky z její strany. Dalším heretickým hnutím podobným husitství jsou valdenští, kteří vznikli v Lyonu a rozšířili se z jižní Francie do mnohých evropských zemí. V dnešní severní Itálii se rozšířila jejich odnož, která se nazývala „lombardští chudí“ (Pauperes Lombardi).

Husitství tedy nebyl ojedinělý fenomén ve středověku a turisté z Francie, Anglie nebo Itálie jej mohou vidět v kontextu hnutí z jejich vlastní historie. Stejně tak návštěvníky z Německa nebo Švýcarska s jejich protestantskou tradicí jistě zaujmou osudy Jana Husa a jeho následovníků, coby předchůdců jejich velkých církevních reformátorů.

Internetové odkazy

Výborný zdroj informací k jednotlivým stavebním slohům u nás i ve světě, k církevní historii i dějinám herezí je Wikipedia. Je to internetová encyklopedie, která existuje v mnoha jazykových mutacích, a tak Vám pomůže i s terminologií v jazyce, ve kterém komentujete prohlídkové trasy.

<http://cs.wikipedia.org>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Gotika>

česká Wikipedia

článek o gotice na Wikipedii, interním vyhledávačem
tam najdete všechna ostatní témata

další jazykové verze Wikipedie

<http://de.wikipedia.org>

<http://en.wikipedia.org>

<http://fr.wikipedia.org>

<http://it.wikipedia.org>

<http://es.wikipedia.org>

<http://pl.wikipedia.org>

Digitální archivy architektury:

http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/fnart/arch/contents_europe.html

<http://www.greatbuildings.com/>